

Doi: .....

Title : Analyzing the Perspectives of Cultural Activists on Marriage in the Mashhad

SeyedeH Soleil Ziaee*¹, Hossen Bagheri²

Introduction In recent years, particularly in Iran's metropolises like Mashhad, significant changes have occurred in marriage patterns, accompanied by rising divorce rates and a decline in marriage. These phenomena are influenced by structural and value-based transformations, including economic instability and cultural shifts towards individualism and Western lifestyles. While existing literature extensively lists cultural, economic, and social obstacles to marriage, there remains a gap in research regarding a systematic, data-driven prioritization of these issues and their corresponding solutions. Most previous studies present disjointed lists of obstacles and solutions without establishing a logical link between a specific problem and its remedy. Furthermore, the perspectives of "social activists"—individuals with long-term, field-based experience in marriage facilitation and NGO operations—have been largely overlooked. These activists possess unique insights into the practical challenges and the changing dynamics of youth marriage. The present study aims to address this gap by conducting a phenomenological analysis of the views and experiences of social activists in Mashhad. The primary research question is: What are the obstacles to marriage and the solutions for countering them from the perspective of social activists in the field of family and marriage? This study seeks to provide a

---

¹ Assistant Professor of Clinical Psychology, Institute for Islamic Studies in Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Iran (*Corresponding author*, soleilziabee@mac.ir)

² PhD in Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Iran

hierarchical and functional classification of these factors to aid policymakers and cultural planners.

Method This study is an applied research project utilizing a qualitative approach and thematic analysis. The statistical population consisted of social activists in the field of marriage in Mashhad. Participants were selected using purposive sampling with the criterion of having at least ten years of practical experience in matchmaking, facilitation, and cooperation with NGOs. Sampling continued until theoretical saturation was reached, resulting in a sample size of 18 individuals (9 women and 9 men). Data were collected through in-depth semi-structured interviews. The gathered data were analyzed using the thematic analysis method proposed by Braun & Clarke (2006) via MAXQDA software. The analysis process involved three stages: open coding, axial coding, and selective coding. To ensure the validity and reliability of the findings, Guba and Lincoln's (1985) four criteria (credibility, transferability, dependability, and confirmability) were employed. Techniques such as member checking (review by participants) and peer debriefing were used to verify the accuracy of the coding and interpretation process.

Results The interviews analysis resulted in the extraction of 144 initial codes, which were categorized into two classes: "Problems" and "Solutions." These codes were further organized into 11 basic themes and finally classified under 5 overarching themes:

1. **Individual and Family:** This theme includes basic themes of "Knowledge and Skills," "Family Dysfunction," and "Psychological-Physical Factors." The most frequent problem identified was "Lack of necessary psychological knowledge and skills for marriage," while "Family dialogue regarding the philosophy of marriage" was a key solution. "Family Dysfunction" highlighted issues like inefficient parental attitudes and lack of support.
2. **Islamic Lifestyle:** This theme contrasts "Islamic Lifestyle" with "Western Lifestyle." A highly frequent obstacle was "Unrealistic expectations formed based on Western lifestyle" and "Consumerism."

The proposed solution focused on “Promoting the Iranian-Islamic lifestyle” and “Simplifying marriage ceremonies.”

3. **Economic and Political:** This theme encompasses “Employment and Entrepreneurship,” “Economic Dysfunction,” and “Inefficient Governance.” “Lack of employment for men” and “Economic insecurity” were cited as major barriers. Solutions included “Government support for easy marriage,” “Housing provision,” and “Economic support packages.”
4. **Participation in Marriage:** This novel theme focuses on “NGOs and Jihadist Capacity” and “Matchmaking Challenges.” Activists identified “Weak and ineffective NGO activities” and “Shortage of intermediaries (matchmakers)” as problems. The solutions emphasized “Jihadist cultural work for easy marriage” and “Organizing matchmaking systems.”
5. **Persuasion (Media):** This theme highlights the role of “Biased Media.” The participants identified “Inappropriate media culture-building” as a significant obstacle. The corresponding solutions involved “Effective media policies,” “Media campaigns for easy marriage,” and “Indirect promotion of early marriage through art and media.”

The findings notably prioritized cultural and soft-warfare aspects (media and lifestyle) alongside economic factors, distinguishing this study from those focusing solely on financial constraints.

Discussion and Conclusion The findings of this research align with and expand upon previous studies by organizing obstacles and solutions into a coherent, hierarchical model. While economic factors remain a necessary condition for marriage, the social activists emphasized that cultural and cognitive factors—specifically the influence of media and the shift towards Western lifestyles—play a decisive role. The study introduces two significant dimensions less emphasized in prior literature: “Participation” (the role of NGOs and intermediaries) and “Persuasion” (Media warfare). The conclusion suggests that resolving the marriage crisis in Iran requires a comprehensive, coordinated action plan involving families, public institutions (NGOs), governance bodies, and media. The government must address economic

instability and housing, while families and educational institutions must focus on skill-building and correcting unrealistic expectations. Crucially, the media must adopt a strategic approach to counter negative narratives and promote the value of marriage. Future research is recommended to design operational intervention models based on the specific “Problem-Solution” pairs identified in this study.

Keywords: Marriage Obstacles, Marriage Solutions, Social Activists, Mashhad, Qualitative Analysis.

References

- Abdullah, H. S., Li, L. P., & David, A. P. V. (2011). Gender differences in mate selection criteria among Malaysian undergraduate students. *Sarjana*, 26(2), 33-50.
- Abbasi Shavazi, M. T., & Delavar, M. (2019). Media, love and marriage: A study of the relationship between social and mass media with liquid love and attitude towards marriage. *Cultural Research of Iran*, 12(48), 51-74. [In Persian]
- Alaei Bousejin, M. (2021). Developing sociological strategies to remove cultural, social, and economic obstacles to youth marriage. *Social Development Studies of Iran*, 13(2), 237-247. [In Persian]
- Alavi, M., Alahdad, R., & Shafeq, S. M. (2014). Mate selection criteria among postgraduate students in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 5075-5080.
- Alamdari, F. S. (2007). The issue of marriage, policies and government actions. *Women's Strategic Studies*, 9(35), 64-99. [In Persian]
- Ansarian, H. (2000). *Family system in Islam*. Qom: Umm Abiha. [In Persian]
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. United States of America: Sage Publications.
- Farshi Sobhkhiz, F., Namvar, H., & Zare, Z. (2020). Developing a marriage parenting model. *Social Work*, 9(4), 41-49. [In Persian]

- Faghihi, A. N. (2018). Manifestations of Islamic lifestyle in couple counseling. *Islamic Journal of Women and Family*, 6(11), 29-47. [In Persian]
- Foroutan, Y. (2018). A social approach to marriage patterns in Iran. *Journal of the Population Association of Iran*, 13(26), 9-36. [In Persian]
- Fozouni, M., & Kashian, A. (2023). An analysis of economic components affecting the rate of marriage and divorce with an emphasis on women's economic participation. *Islamic Journal of Women and Family*, 11(2), 59-91. [In Persian]
- Ghotbi, S., Hadavi, A., Rahnama, A., & Baghani, F. (2014). Analysis of doctrinal dimensions and components of Islamic lifestyle in Razavi teachings. *Epistemological Studies in Islamic University*, 3(18), 435-450. [In Persian]
- Heidari, J., Jafari, H., Afzal, M. A., Mohammadpour Tahmtan, R. A., & Mahmoudi Alami, G. (2008). Marriage criteria from the perspective of students of Mazandaran University of Medical Sciences. *Journal of Nursing Research*, 3(10), 53-60. [In Persian]
- Hobbs, M., Owen, S., & Gerber, L. (2017). Liquid love? Dating apps, sex, relationships and the digital transformation of intimacy. *Journal of Sociology*, 53(2), 271-284.
- Hosseini, M., Mohammadi, M., Yaghmaei, F., & Alavi Majd, H. (2005). Survey of priorities in mate selection criteria among couples on the verge of marriage in Tehran. *Pajoohandeh*, 12(6), 505-512. [In Persian]
- Jamshidian Naeini, Y., Younesi, F., & Ghaderi, Z. (2015). The effectiveness of pre-marriage skills training on personal growth of single girls. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 6(23), 121-138. [In Persian]
- Kamalpourkhoob, N., & Roozbehani, M. R. (2024). Modeling how professional social activism of teachers in society works with emphasis on their social responsibility. *Journal of Teacher Professional Development*, 9(4), 77-95. [In Persian]
- Kanaani, M. A., & Mohammadzadeh, H. (2016). Network contacts and the experience of liquid love: A qualitative study of female

- students at University of Guilan. *Cultural Research of Iran*, 9(1), 115-147. [In Persian]
- Kaveh Firouz, Z., & Sarem, A. (2017). The effect of lifestyle components on single girls' attitudes toward marriage (Case study: Employees of Shiraz University of Medical Sciences). *Social Issues of Iran*, 8(1), 73-95. [In Persian]
  - Kaveh-Sedeh, S., Yousefi, Z., & Torkan, H. (2022). Investigating the marriage counseling method by marriage counseling experts and extracting an expert-based pre-marriage counseling model. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 23(1), 26-37. [In Persian]
  - Kaviani Arani, M. (2015). *Textbook of Islamic lifestyle*. Qom: Hawzah and University Research Institute. [In Persian]
  - Khalajinia, Z., Abbasi, M., & Khaki, I. (2018). Lived experience of student marriage: A phenomenological study. *Qom University of Medical Sciences Journal*, 12(5), 79-89. [In Persian]
  - Lincoln, Y. S. (1985). *Naturalistic inquiry* (Vol. 75). United States of America: Sage Publications.
  - Mahmoudi, A., Habibi, A., & Jamrasi, D. (2022). The role of public participation in governance transformation. *Specialized Quarterly of Transcendent Governance*, 2(4), 31-46. [In Persian]
  - Maliki, A. E. (2009). Determinants of mate selection choice among University students in South-South Zone of Nigeria. *Edo Journal of Counselling*, 2(2), 165-174.
  - Masoudi, H., Noghani Dokht Bahmani, M., & Behravan, H. (2018). Pre-work ceremonies; Manifestation of conspicuous consumption of marriage rituals. *Women's Strategic Studies*, 20(79), 87-114. [In Persian]
  - Masoudinia, M., & Talebi, F. (2015). Lifestyle and marriage culture. *Spiritual Research*. Retrieved from <http://pmbo.ir> [In Persian]
  - Mehdizadeh, S. N., Soleimani, A. A., & Fathi Ashtiani, A. (2014). Effectiveness of behavioral couple therapy in improving marriage function and reducing marital conflicts among couples with an addicted member. *Clinical Psychology and Personality*, 21(10), 117-126. [In Persian]

- Mehrabanifar, H., Dejhbord, M., & Emami, K. (2021). The tradition of marriage matchmaking; From problemology to educational empowerment (Case study: Marriage matchmaking in Mashhad). *Women and Family Studies*, 9(2), 9-33. [In Persian]
- Moser, A., & Korstjens, I. (2018). Series: Practical Guidance to Qualitative Research. Part 3: Sampling, Data Collection and Analysis. *European Journal of General Practice*, 24(1), 9–18.
- Muraru, A., & Turliuc, M. (2012). Family-of-origin, romantic attachment and marital adjustment: a path analysis model. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 33, 90-94.
- Nourani, M., Refahi, J., & Gholtash, A. (2013). *Reluctance to marry: An individual, cultural, or economic problem*. Tehran: National Conference of Iranian Counseling Association. [In Persian]
- Onu, F. O., & Armstrong, M. P. (2013). The ideal man: An investigation into qualities that influences mate selection among female undergraduate students. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 3(1), 80-84.
- Rahmani-pour, R. (2022). *Factors affecting the increase in the age of marriage among youth*. Tehran: Research Center of the Islamic Parliament. [In Persian]
- Riahi, M., & Khiyatan, F. (2018). The relationship between attitude towards parents, trust in interpersonal relationships, and attitude towards pre-marital relationships with desire to marry in single youth in Isfahan. *Women and Family Studies*, 6(1), 69-92. [In Persian]
- Robitschek, C. (1998). Personal Growth Initiative: The Construct and its Measure. *Measurement and Evaluation in Counselling and Development*, 30, 183-198.
- Robitschek, C., Ashton, M. W., Spering, C. C., Geiger, N., Byers, D., Schotts, G. C., & Thoen, M. A. (2012). Development and psychometric evaluation of the Personal Growth Initiative Scale–II. *Journal of Counseling Psychology*, 59(2), 274.
- Sadeghi Fasaee, S., & Bani Jamali, S. M. (2019). Youth, family and marriage management. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 18(44), 1-34. [In Persian]
- Sadeghi, R., & Shekofteh Gohari, M. (2017). Study of the consequences of unemployment on delay in marriage of youth in

- Tehran. *Social Welfare and Development Planning*, 8(30), 142-175. [In Persian]
- Statistical Center of Iran. (2022). *Statistical Yearbook: Total population of the country*. Retrieved from <https://amar.org.ir> [In Persian]
  - Stone, M. K., & Hutchinson, R. L. (2009). Familial conflict and attitudes toward marriage. *Journal of Divorce and Remarriage*, 76(1), 54-68.
  - Student Marriage System (Hamresan). (2024). *About us*. Retrieved from <https://hamresaan.ir> [In Persian]
  - Tashiro, T., & Frazier, P. (2003). "I will never be in relationship that again": Personal Growth following romantic relationship breakup. *Personal Relationships*, 10, 113-128.
  - Taube, J., & Warnaby, G. (2017). How brand interaction in pop-up shops influences consumers' perceptions of luxury fashion retailers. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 21(3), 385-399.
  - Tayebinia, M. (2014). The extent of youth's desire to marry and identification of its obstacles and problems. *Sociology of Youth Studies*, 5(16), 63-86. [In Persian]
  - Weiss, J. M. (2014). *Marital preparation, experiences, and personal qualities in a qualitative study of individuals in great marriages*. USA: Utah State University.

تحلیل دیدگاه‌های کنشگران اجتماعی خانواده و ازدواج در شهر مشهد

سَلیل ضیائی^۱

حسین باقری^۲

تاریخ پذیرش: .../.../...

تاریخ دریافت: .../.../...

مشاهده مقاله منتشر شده: دوره ۲۰، شماره ۲

<http://www.f...>

چکیده

پژوهش‌های مختلفی درباره‌ی موانع ازدواج و کاهش نرخ پیوند زناشویی در جامعه‌ی ایران و راهکارهای مقابله با آن انجام شده است. واکاوی این مسئله از دیدگاه کنشگران اجتماعی می‌تواند به شناسایی و تبیین دقیق‌تر این موضوع کمک کند. براین‌اساس، پژوهش حاضر با رویکرد کیفی به بررسی دیدگاه‌های کنشگران اجتماعی شهر مشهد در مورد موانع و راهکارهای ازدواج اختصاص یافته است. برای این پژوهش، از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شده و ۱۸ نفر (شامل ۹ زن و ۹ مرد) از کنشگران اجتماعی حوزه‌ی ازدواج انتخاب شدند. ملاک انتخاب کنشگران اجتماعی سابقه‌ی فعالیت بیش از ده سال در حیطه‌ی واسطه‌گری و تسهیل‌گری ازدواج بوده است که ترکیبی از دانش، تجربه، تعهد و مهارت را داشته و به‌صورت همکاری با سازمان‌های مردم‌نهاد فعالیت می‌کنند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد. اطلاعات به‌دست‌آمده با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA تحلیل گردید که در مجموع ۱۴۴ مضمون اولیه

۱. استادیار روانشناسی بالینی، گروه تعلیم و تربیت اسلامی، پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران. نویسنده مسئول soleilziace@um.ac.ir

۲. دکترای روانشناسی، پژوهشگر و مدرس مدعو دانشگاه فردوسی مشهد، ایران bagheri-ho@um.ac.ir

با روش تحلیل مضمون (Braun & Clarke, 2006) در دو طبقه‌ی مشکل و راهکار استخراج شد و در قالب یازده مضمون پایه جای گرفتند. سرانجام پس از بررسی و تحلیل داده‌ها، مضامین پایه ذیل پنج مضمون فراگیر (شامل مضامین فردی و خانوادگی؛ سبک زندگی اسلامی؛ اقتصادی - سیاسی؛ مشارکت‌پذیری در امر ازدواج و مضمون فراگیر متقاعدسازی) قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد برای حل بحران ازدواج در ایران می‌باید نهادهای خانواده، نهادهای مردمی و سمن‌ها، واسطه‌گران و نهادهای حاکمیتی طی برنامه‌ای جامع و هماهنگ به ایفای نقش خود بپردازند. کنشگران اجتماعی به تأثیرپذیری جوانان از رسانه‌ها در جوه مختلف مانند انتخاب همسر، گزینش سبک زندگی آرمانی و انتظارات از روابط توجه ویژه‌ای داشته‌اند. همچنین، جوانان و خانواده‌ها مسائل اقتصادی را شرطی لازم برای ازدواج تلقی می‌کنند و این ادراک مانعی برای تحقق ازدواج در شرایط ناپایدار اقتصادی است.

واژه‌های کلیدی: موانع ازدواج، راهکارهای ازدواج، کنشگران اجتماعی، مشهد.

مقدمه

در سال‌های اخیر، به ویژه در کلان‌شهرهای ایران، تغییرات عمده‌ای در الگوهای ازدواج رخ داده است (فرشی صبح خیز، نامور و زارع، ۱۳۹۹: ۴۳). باید توجه داشت که این پدیده تحت تأثیر تحولات ساختاری و ارزشی قرار گرفته و با موانع و آسیب‌هایی همراه شده است (فروتن، ۱۳۹۷: ۳۴). برای درک تحولات در الگوهای ازدواج، بررسی عوامل فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی ضروری است و فعالان اجتماعی با تأکید بر ارزش‌ها و آموزه‌های اسلامی می‌توانند نقش کلیدی در شکل‌دهی نگرش‌های اجتماعی و تأثیر بر گفتمان‌های مرتبط با ازدواج داشته باشند (فرشی صبح خیز، نامور و زارع، ۱۳۹۹: ۴۳). تحقیقات نشان می‌دهند که مشکلات اقتصادی، تغییر نگرش‌های فرهنگی و چالش‌های اجتماعی بر تمایل و نوع ازدواج تأثیر مستقیم دارند (فزون و کاشیان، ۱۴۰۲: ۸۵). به‌ویژه در شهر مشهد، به‌عنوان یکی از مراکز مذهبی و فرهنگی ایران با نرخ رو به رشد طلاق و کاهش ازدواج در سال‌های اخیر (سالنامه آماری، ۱۴۰۱)، بررسی این موضوع می‌تواند ابعاد جدیدی از چالش‌ها و فرصت‌ها را آشکار کند. باوجود اینکه پیشینه پژوهشی در زمینه‌ی موانع و راهکارهای ازدواج آسان غنی به نظر می‌رسد، اما جای خالی پژوهش‌های بیشتر باهدف طبقه‌بندی و حیطة‌بندی نوین و کاربردی موانع و راهکارهای ازدواج آسان و تدقیق مضامین اختصاصی هر حیطة برای دستیابی به برنامه‌های مداخله‌ای کاربردی به چشم می‌خورد. چه‌بسا با گذشت زمان، عوامل مؤثر برای طراحی راهکارهای مداخله‌ای تسهیل‌گر ازدواج دستخوش دگرگونی شده و نیازمند بررسی روزآمد است.

بنابراین، پژوهش حاضر با هدف مطالعه پدیدارشناختی دیدگاه‌ها و تجارب فعالان اجتماعی مشهد، به دنبال درک عمیق‌تری از نگرش‌ها و ارزش‌های مرتبط با ازدواج است. این مطالعه به دنبال شناسایی مشکلات و راهکارهای ازدواج از دیدگاه کارشناسان است و قصد دارد به این سوال پاسخ دهد که موانع ازدواج و راهکارهای مقابله با آن از دیدگاه کنشگران اجتماعی خانواده و ازدواج به‌عنوان پیشگامان تغییرات فرهنگی در جامعه چیست؟

پیشینه‌ی پژوهش

پژوهش‌ها نشان می‌دهند متغیرهایی مانند جنسیت، محل سکونت و وضعیت تأهل تأثیری در اولویت‌بندی ازدواج از نظر جوانان نداشته‌اند (طیبی‌نیا، ۱۳۹۳: ۸۰؛ فزونی و کاشیان، ۱۴۰۲: ۸۵). عوامل فرهنگی و فردی، از جمله فردگرایی و دوری از ارزش‌های اخلاقی، اجتماعی و معنوی، به‌عنوان مهم‌ترین دلایل بی‌ رغبتی به ازدواج مطرح شده‌اند. همچنین، بیش از نیمی از افراد بدون مشکل مالی، تمایلی به ازدواج ندارند، که نشان‌دهنده تأثیر تغییرات فرهنگی بر نگرش‌هاست (نورانی، رفاهی و قلتاش، ۱۳۹۲: ۲۵).

در ایران، پژوهش‌های متعددی در زمینه بررسی موانع ازدواج به‌هنگام، آسان و آگاهانه و پایدار در حیطه‌های متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حکمرانی و فردی (طیبی‌نیا، ۱۳۹۳: ۸۰؛ فزونی و کاشیان، ۱۴۰۲: ۸۵) انجام شده که جدول ۱ خلاصه‌ای از این پژوهش‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۱. موانع مطرح‌شده برای ازدواج به‌هنگام، آسان، آگاهانه و پایدار در پژوهش‌های پیشین

فردی	اجتماعی	فرهنگی	اقتصادی	حکمرانی
عدم آگاهی و آموزش‌های مناسب	عدم آگاهی درست از چگونگی شروع مراحل ازدواج	رسوم دست‌وپاگیر	اشتغال	عدم وجود سازمانی خاص در زمینه ازدواج و تشکیل خانواده
مشکل در انتخاب همسر	عدم شناخت از ملاک‌های درست در انتخاب همسر	رسومات مالی پرهزینه مانند مهریه و جهیزیه سنگین	مسکن	ناکارآمدی نهادهای متولی امر ازدواج
تردید در ازدواج و تشکیل زندگی مشترک	عدم توافق با فردی که به‌عنوان همسر انتخاب خواهد شد	توقعات بالای خانواده‌ها	هزینه سنگین معیشت	نبود مکان‌های مناسب و تعریف شده جهت آشنایی جوانان
ترس و نگرانی از ناموفق بودن ازدواج	تجربه شکست در خواستگاری‌های قبلی	بالابودن سطح توقعات دختر و پسر در ازدواج	هزینه‌های سنگین قبل و بعد از ازدواج	عدم دسترسی آسان به مراکز مشاوره
سخت‌گیری، وسواس و حساسیت افراد در انتخاب همسر	پایدار نبودن ملاک‌های انتخاب همسر	چشم‌وهم‌چشمی در ازدواج	وابستگی مالی پسران به والدین	عدم پخش برنامه‌های آموزشی در زمینه ازدواج توسط رسانه‌ها

بی‌اعتمادی به مردان	سخت‌گیری خانواده‌ها	اعتقاد به ازدواج پس از اتمام تحصیلات	فاصله طبقاتی خانواده دختر و پسر	عدم برگزاری نشست‌های تخصصی در زمینه ازدواج
زنان حاضر به پذیرش نظام مردسالاری نیستند	قاعده کسب رضایت والدین	بالابودن تحصیلات دختر نسبت به پسر		عدم وجود مباحث عمده پیرامون ازدواج در کتب درسی در سطح مدارس
عدم تمایل دختران به ازدواج به‌خاطر برخورداری از استقلال مالی، عاطفی و اجتماعی	آشنایی اندک با روحیات جنس مخالف	عیب شمردن طرح مسئله ازدواج توسط خانواده دختر		گسترش روابط آزاد جنسی در جامعه
دختران حاضر نیستند برای ادامه زندگی هرگونه فشاری را تحمل کنند و ترجیح می‌دهند خود تعیین‌کننده سرنوشت خود باشند	ادامه تحصیل به‌ویژه برای دختران	عدم ابراز تمایل به ازدواج در خانواده توسط فرزندان		عدم وجود اولویت استخدام برای متأهلین جوان
احساس آرامش از زندگی مجردی	از دست‌دادن فرصت‌های شغلی به‌قصد یافتن مشاغل با منزلت از سوی مردان	دخالت و سخت‌گیری والدین		عدم واگذاری مسکن به‌صورت اجاره‌به‌شرط‌تملیک به زوج‌های جوان
عدم توانایی در انجام وظایف همسری	عدم احساس مسئولیت‌پذیری توسط پسران	مخالفت خانواده‌ها با انتخاب همسر توسط فرزندان		دشواری در پرداخت و بازپرداخت و ناکافی بودن وام ازدواج
داشتن بیماری یا نقص جسمانی و مشکلات روانی	اعتیاد پسران	تأکید خانواده‌ها در ازدواج فرزندان با فرد موردنظر آن‌ها		
		تعصب خانواده‌ها در زمینه ازدواج با فرد هم‌زبان و هم‌شهری		

	اعتقاد خانواده‌ها به ازدواج فامیلی		
	قاعده ازدواج بر اساس نوبت سنی در فرزندان هم جنس		
	اعتقاد خانواده‌ها به کوچک‌تر بودن دختر از پسر هنگام ازدواج هزینه سنگین معیشت		

از طرفی، پژوهش‌ها، راهکارهای فرهنگی - اجتماعی (کاوه‌ای سده، یوسفی و ترکان، ۱۴۰۱: ۳۲؛ علایی بوسجین، ۱۴۰۰: ۲۴۳؛ فرشی صبح خیز، نامور و زارع، ۱۳۹۹: ۴۳)، راهکارهای اقتصادی (فزونی و کاشیان، ۱۴۰۲: ۸۵؛ علایی بوسجین، ۱۴۰۰: ۲۴۳) و راهکارهای حکمرانی (خلجی نیا، عباسی و خاکی، ۱۳۹۷: ۸۶؛ رحمانی پور، ۱۴۰۱: ۱۵؛ صادقی فسایی و بنی جمالی، ۱۳۹۸: ۲۶؛ مسعودی، نوغانی دخت بهمنی و بهروان، ۱۳۹۷: ۱۰۹؛ مهربانی فر، دژبرد و امامی، ۱۴۰۰: ۲۸) ارائه داده اند (جدول ۲).

جدول ۲. راهکارهای مطرح شده برای ازدواج به هنگام، آسان، آگاهانه و پایدار در پژوهش‌های پیشین

اقتصادی	فرهنگی - اجتماعی	حکمرانی
ازدواج به ارائه تسهیلات مالی جهت ازدواج بهنگام	ترویج آگاهی و تغییر نگرش‌ها	تقویت همیاری همه‌جانبه افراد و سازمان‌ها در مراحل مختلف ازدواج
ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب برای جوانان و قایل شدن امتیاز ویژه استخدامی برای جوانان متأهل	ترویج ازدواج در سنین پایین	اجرای شدن دقیق قانون تسهیل ازدواج جوانان مصوبه (۱۳۸۴/۰۹/۲۷)
مشارکت اقتصادی زنان در تأمین هزینه خانوار	نظر به تطابق و هماهنگی قابل توجه محتویات ادبیات کهن ایرانی در زمینه ازدواج با رویکردهای روان‌شناسی نوین ترویج ملاک‌های مناسب ازدواج بر اساس متون ادبی کهن صورت گیرد	ساماندهی مشاوره ازدواج و همسریابی در جهت ایجاد امکان یافتن مورد مناسب برای ازدواج

جدول ۲. راهکارهای مطرح شده برای ازدواج به هنگام، آسان، آگاهانه و پایدار در پژوهش‌های پیشین

اقتصادی	فرهنگی - اجتماعی	حکمرانی
حل مشکل مسکن جوانان توسط	الگوپردازی از افراد مناسب	تبیین نظری جایگاه واسطه‌گری در فرایند ازدواج
کم کردن هزینه‌های مربوط به مراسم و خریدهای ازدواج با اختصاص سالن و فروشگاه‌های مخصوص	تبیین ضرورت استفاده از مشاوره ازدواج با توجه به تغییرات فردی اجتماعی نوین	توانمندسازی آموزشی واسطه‌گران ازدواج
تشویق به زندگی در کنار خانواده یکی از زوجین	پیشگیری از کژ کاری خانواده و افراد در زمینه ازدواج با استفاده از خدمات مشاوره ازدواج	اختصاص نیمی از بودجه برای سرمایه‌گذاری جهت ایجاد اشتغال پایدار و درآمدزا و نیم دیگر بودجه جهت تخصیص وام
همیاری در هزینه‌های ازدواج	اقدام فرهنگی خصوصاً از طریق رسانه‌ها	رفع ناکارآمدی کمیته‌های استانی ساماندهی ازدواج و بهره‌گیری از نظرات جامعه‌شناسان و روان‌شناسان متخصص در زمینه ازدواج
پرداخت وام‌های قرض‌الحسنه برای ازدواج	سوق دادن نگرش خانواده‌ها در جهت اولویت‌دهی به ازدواج فرزندان	بازتعریف مدیریت ازدواج از سوی خانواده‌ها به منظور تسهیل امر ازدواج
ایجاد شغل‌های پاره‌وقت در دوران تحصیل	اعطای بینش به جوانان در جهت تلاش برای رفع موانع فرهنگی ازدواج	حفظ سنت‌های فرهنگی در زمینه ازدواج و درعین حال کاهش هزینه‌ها آن‌ها
ترغیب خیرین برای کمک به ازدواج جوانان	اصلاح کارآمدی والدگری ازدواج با تأکید بر آموزش مسائل اجتماعی، روان‌شناختی و اخلاقی و فرهنگی دخیل در ازدواج به والدین	تغییر قانون "خراج دختران ازدواج کرده از مدارس" به "خراج افراد برهم‌زننده امنیت اخلاقی مدرسه"، به این معنی که به جای اخراج دختران ازدواج کرده هرکس با رفتار یا گفتار یا پوشش و آرایش و یا آوردن عکس و فیلم و... زمینه تحریک جنسی هیجانی دیگر دانش‌آموزان را فراهم کند، چه مجرد و چه متأهل، اخراج شود
	توجه دادن به خانواده‌ها در مورد لزوم ازدواج بهنگام	حمایت از ازدواج دانشجویی
	ممکن نشان دادن ازدواج آسان از طریق رسانه	اولویت‌دادن به متأهلان در پذیرش برای تحصیلات عالی

جدول ۲. راهکارهای مطرح شده برای ازدواج به هنگام، آسان، آگاهانه و پایدار در پژوهش‌های پیشین

اقتصادی	فرهنگی - اجتماعی	حکمرانی
	ترغیب شخصیت‌ها و افراد دارای ظرفیت‌های اقتصادی به انجام ازدواج آسان (بدون خرج و مراسم سنگین) برای فرزندان‌شان در جهت فرهنگ شدن ازدواج آسان در جامعه	امتیازدادن به دانشجویان متأهل از قبیل تسهیلات مرخصی ازدواج
	سعی در رفع ترس جوانان از ازدواج؛ توجه دادن به خانواده‌ها در خصوص آثار منفی مهریه سنگین	پرداخت کمک‌هزینه توسط دانشگاه و بازپرداخت در طول دوران اشتغال
	فعال‌سازی صاحبان سخن و قلم در جهت تسهیل ازدواج شناسایی و توقف تولید محتوایی که جوانان را از ازدواج باز می‌دارد	امکان انتقال دانشجو به دانشگاه نزدیک محل سکونت به دلیل ازدواج کم کردن هزینه تحصیل برای متأهلین
	آشناکردن مردم با نظر دین در مورد آسان‌گیری ازدواج و همچنین ارتقای سطح ایمان آنان	تأمین اشتغال متأهلین در هنگام تحصیل
	ارزش‌گذاری برای تأهل گسترش فرهنگ حجاب	ایجاد و تخصیص خوابگاه‌های متأهلی اجرای راهبردهای اثرگذار در زمینه کاهش سن ازدواج مانند حکمرانی نظام آموزشی و تقویت مشاغلی که نیاز به آموزش عالی ندارند
	گسترش فرهنگ قناعت و ساده‌زیستی	گسترش کارآفرینی و بنگاه‌های اقتصادی کوچک
	ترویج ازدواج در خلال تحصیل ترویج الگوهای فرهنگی ازدواج در سن پایین بررسی سیره اهل بیت علیهم‌السلام در مورد ازدواج آسان و بیان آن جلوگیری از بی‌بندوباری و ابتذال و فساد اخلاقی اصلاح فرهنگ اشتغال کنترل مهاجرت روستاییان به شهرها	

جدول ۲. راهکارهای مطرح شده برای ازدواج به هنگام، آسان، آگاهانه و پایدار در پژوهش‌های پیشین

اقتصادی	فرهنگی - اجتماعی	حکمرانی
	نقد فرهنگ غلط لزوم ازدواج فرزند	
	بزرگ‌تر قبل از کوچک‌تر	

همانطور که جداول ۱ و ۲ نشان می‌دهد، با وجود ارزش بالای بررسی موانع و راهکارهای ازدواج آسان در ادبیات پژوهشی، می‌توان چند محدودیت و شکاف پژوهشی را در این بدنه از ادبیات شناسایی کرد: الف. ساختار فهرست‌وار و عدم پیوستگی: اغلب پژوهش‌های پیشین، موانع و راهکارها را به صورت فهرستی مجزا ارائه داده‌اند. در این رویکرد، ارتباط مستقیم و نظام‌مند بین یک «مانع» مشخص و «راهکار» متناظر با آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به عبارت دیگر، راهکارها به صورت کلی و در پاسخ به مجموعه‌ای از مشکلات پیشنهاد شده‌اند، نه به شکل یک مدل مداخله‌ای که هر مشکل را با راه حل خاص خود پیوند دهد. ب. فقدان اولویت‌بندی مبتنی بر داده: پیشینه‌ی موجود مجموعه‌ای از عوامل را برمی‌شمارد اما به ندرت مشخص می‌کند که کدام یک از این موانع یا راهکارها از دیدگاه نخبگان، متخصصان یا خود جوانان از اهمیت و فراوانی بیشتری برخوردار است. این امر اولویت‌بندی سیاست‌گذاری‌ها را دشوار می‌سازد. ج. محدودیت در ارائه‌ی مضامین نوین: اگرچه دسته‌بندی‌های اصلی (فرهنگی، اقتصادی و غیره) جامع هستند، اما ممکن است برخی مضامین نوظهور و بین‌رشته‌ای مانند نقش نهادهای واسطه، مشارکت‌پذیری اجتماعی (نقش سمن‌ها و خیرین) و جنگ شناختی و رسانه‌ای (متقاعدسازی) به صورت یک مضمون مستقل و محوری کمتر مورد توجه قرار گرفته باشند.

اما پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد کیفی نظام‌مند، نه تنها شکاف‌های موجود در پژوهش‌های پیشین را پوشش می‌دهد، بلکه نوآوری‌های مفهومی و ساختاری مهمی را نیز ارائه می‌کند. اول، ساختار سلسله‌مراتبی و نظام‌مند: برخلاف ساختار عمدتاً خطی و فهرست‌وار مطالعات قبلی،

پژوهش جدید از یک ساختار سلسله‌مراتبی (مضمون فراگیر - مضمون پایه - طبقه - مضمون اولیه) بهره می‌برد. این ساختار به درک عمیق‌تری از روابط بین مفاهیم کمک کرده و نشان می‌دهد که چگونه مشکلات جزئی (مضامین اولیه) در کنار هم قرار گرفته و مضامین کلان‌تری را شکل می‌دهند. این مسئله در پیشینه پژوهش کمتر دیده می‌شود. دوم، پیوند مستقیم و کاربردی بین موانع (مشکل) و راهکارها: یکی از برجسته‌ترین نقاط قوت این پژوهش، طبقه‌بندی دوگانه "مشکل" و "راهکار" در ذیل هر مضمون پایه است. این رویکرد پیوندی مستقیم و منطقی بین چالش‌شناسایی شده و راه‌حل پیشنهادی ایجاد می‌کند. برای مثال، در ذیل مضمون "دانش و مهارت"، مستقیماً پس از بیان "فقدان دانش و مهارت‌های روان‌شناختی"، راهکارهایی مانند "آموزش و تقویت مهارت زندگی" و "برگزاری دوره آموزشی" ارائه می‌شود. این ویژگی، نتایج پژوهش را بسیار کاربردی‌تر و مناسب برای سیاست‌گذاری می‌سازد. سوم، جامعیت مفهومی و معرفی مضامین نوین: پژوهش جدید با معرفی مضامین فراگیر نوینی مانند "مشارکت‌پذیری در امر ازدواج" و "متقاعدسازی"، ابعاد مغفول مانده در مطالعات پیشین را به خوبی پوشش داده است. در حالی که پژوهش‌های قبلی به نقش خانواده یا دولت اشاره داشتند، این پژوهش به صورت متمرکز به چالش‌های واسطه‌گری و ظرفیت‌سمن‌ها و گروه‌های جهادی می‌پردازد که این یک نوآوری مهم است. این پژوهش به طور مشخص نقش "رسانه سوگیرانه" را به عنوان یک مشکل و "اتخاذ سیاست‌های رسانه‌ای مؤثر" را به عنوان راهکار تحلیل می‌کند. این نگاه دقیق به جنگ روایت‌ها و نقش رسانه در شکل‌دهی به نگرش‌ها، عمیق‌تر از اشاره کلی به "اقدام فرهنگی از طریق رسانه‌ها" در پژوهش‌های پیشین است. چهارم، ارائه فراوانی و وزن‌دهی به مضامین: این داده به پژوهشگر و سیاست‌گذار اجازه می‌دهد تا درک کند کدام مفاهیم از نظر اساتید و نخبگان از اهمیت بیشتری برخوردار بوده‌اند. برای مثال، فراوانی بالای مضامینی چون "توقعات و انتظارات نابجا شکل‌گرفته براساس سبک زندگی غربی" (۱۶)، "افزایش فرهنگ تجمل‌گرایی و مصرف‌گرایی" (۱۲) و "فردگرایی" (۱۱) به وضوح نشان‌دهنده اولویت این چالش‌های فرهنگی

از دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش است؛ امری که در پیشینه‌ی پژوهش صرفاً به عنوان یک مورد در یک فهرست طولانی ذکر شده بود. پنجم، عمق‌بخشی به مضامین پیشین؛ برای نمونه، “موانع فردی” در پژوهش‌های پیشین به صورت فهرستی از ترس‌ها و تردیدها بود، اما در این پژوهش به سه زیرمجموعه دقیق “دانش و مهارت”، “کژکاری خانواده” و “عوامل روان‌شناختی- جسمانی” تفکیک شده است که این دسته‌بندی، تحلیل را دقیق‌تر و مداخلات را متمرکزتر می‌سازد. در مجموع، می‌توان این‌گونه استدلال کرد که هرچند ادبیات پژوهشی موجود، چارچوب کلی موانع و راهکارهای ازدواج را در حوزه‌های فردی، فرهنگی، اقتصادی و حکمرانی مشخص نموده است، اما اغلب این مطالعات از منظر ساختاری فاقد پیوند نظام‌مند بین مشکلات و راهکارها و همچنین اولویت‌بندی مبتنی بر داده بوده‌اند. پژوهش حاضر با ارائه‌ی مدل سلسله‌مراتبی و داده‌محور (مبتنی بر فراوانی)، ضمن ایجاد پیوندی مستقیم میان هر مانع و راهکار متناظر با آن، با معرفی ابعاد جدیدی همچون “مشارکت‌پذیری” و “متقاعدسازی”، به غنای مفهومی این حوزه افزوده و شکاف موجود در پژوهش‌های پیشین را به نحو مؤثری پر می‌کند.

بنابراین، می‌توان گفت در رابطه با موانع و راهکارهای ازدواج آسان نیاز به ادامه تحقیقات به دلیل پیچیدگی و تغییرپذیری شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه ایران همچنان پابرجاست. تحولات سریع در سبک زندگی جوانان، تأثیرات فناوری‌های نوین و رسانه‌های اجتماعی، و تغییرات اقتصادی-حکمرانی که به صورت مستمر رخ می‌دهند، باعث می‌شود که موانع و راهکارهای ازدواج نیز دچار تحول و بازتعریف شوند. علاوه بر این، تفاوت‌های منطقه‌ای و فرهنگی در ایران، و نیاز به طراحی راهکارهای بومی و متناسب با شرایط خاص هر گروه جمعیتی، ضرورت پژوهش‌های جدید را دوچندان می‌کند. از سوی دیگر، سیاست‌گذاران و نهادهای مختلف برای برنامه‌ریزی مؤثر و پایدار نیازمند داده‌ها و شواهد به‌روز و معتبر هستند تا بتوانند مداخلات هدفمند و اثربخش در حوزه‌ی ازدواج آسان را طراحی کنند. بنابراین، پژوهش‌های مداوم و به‌روز در این حوزه، زمینه‌ساز سیاست‌گذاری‌های کارآمد و ارتقای کیفیت زندگی جوانان است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر در زمره‌ی تحقیق‌های کاربردی قرار می‌گیرد که با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون^۳ به توصیف و تبیین دیدگاه‌های کنشگران حیطة‌ی ازدواج می‌پردازد. در این مقاله از روش تحلیل مضمون (Braun & Clarke, 2006) استفاده شده که مبتنی بر شش مرحله است: الف. آشنایی با داده‌ها (خوانش مکرر و درک عمیق محتوا). ب. ایجاد کدهای اولیه (شناسایی و کدگذاری بخش‌های معنادار). ج. جستجوی مضامین (سازماندهی کدها به مضامین بالقوه). د. بازبینی مضامین (ارزیابی انسجام و تطابق با داده‌ها). ه. تعریف و نام‌گذاری مضامین (تشریح معنای دقیق و ارتباط آن‌ها). و. نگارش گزارش (تدوین یافته‌ها به صورت منسجم و تحلیل عمیق). این مراحل چارچوبی جامع برای تحلیل کیفی و کشف الگوهای معنایی فراهم می‌کنند. همچنین، اخلاقی بودن فرایند مطالعه حاضر با کد ۲۰۴۷۱ به تأیید مدیریت پژوهشی دانشگاه فردوسی مشهد رسید.

جامعه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل کنشگران اجتماعی حوزه ازدواج در شهر مشهد با سابقه‌ی حداقل ده سال فعالیت در حیطة واسطه‌گری و تسهیل‌گری ازدواج آسان است که با نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و با آن‌ها مصاحبه شد. در این روش، محقق به طور عمدی و بر اساس قضاوت خود نمونه‌ها را انتخاب می‌کند. انتخاب بر پایه معیارهای خاص تحقیق (ویژگی‌های دموگرافیک، تخصص یا تجربیات مرتبط) انجام می‌شود. هدف، انتخاب افرادی است که بیشترین اطلاعات مرتبط را ارائه دهند، نه دسترسی آسان یا تصادفی. نحوه انتخاب نمونه مستقیم توسط محقق است. محقق فهرستی از معیارها دارد و خودش افراد را شناسایی و انتخاب می‌کند. کاربرد این روش نمونه‌گیری مناسب برای تحقیقات کیفی - مثل مطالعات موردی یا مصاحبه‌های عمیق

3. Thematic Analysis

با افراد خاص - است که نیاز به نمونه‌های "نماینده" یا "کارشناسانه" وجود دارد (Creswell).
& Creswell, 2017: 154

کنشگر اجتماعی (کمال‌پور و روزبهانی، ۱۴۰۳: ۷۹) در تسهیل‌گری ازدواج آسان، فرد یا نهادی است که به طور هدفمند و فعال در آسان‌سازی فرآیند ازدواج نقش ایفا می‌کند. این نقش اغلب میان‌رشته‌ای است و کنشگر با استفاده از ابزارهای اجتماعی، آموزشی، مشاوره‌ای یا حمایتی، موانع ازدواج را کاهش می‌دهد و به زوج‌ها کمک می‌کند تا ازدواجی آسان، موفق و مبتنی بر اصول اخلاقی-دینی (مانند آموزه‌های اسلامی در مورد سادگی و رضایت متقابل) داشته باشند. برای انتخاب کنشگران اجتماعی در حیطه ازدواج آسان در استان خراسان رضوی، ملاک‌هایی در نظر گرفته شد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: تخصص و دانش نظری؛ تجربه عملی و میدانی در کار با سازمان‌های مردم‌نهاد (برای مثال کانون فرهنگی مساجد، بسیج سازمان‌ها و مؤسسات و...) در امر تسهیل‌گری ازدواج (حداقل ده سال): تعهد اخلاقی و ارزشی؛ مهارت‌های ارتباطی و تبلیغی؛ انگیزه و خلاقیت.

با توجه به معیار اشیاع داده‌ها و تکرار اطلاعات، تعداد ۱۸ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با این افراد انجام گرفت. در طراحی این مصاحبه‌ها تلاش شد تا پرسش‌ها به گونه‌ای تنظیم شوند که بیشترین اطلاعات ممکن برای رفع موانع مرتبط استخراج شود. با توجه به اهمیت بهره‌گیری از دیدگاه‌های متنوع مشارکت‌کنندگان در رابطه با تجربه‌های زیسته کنشگران حوزه ازدواج، از روش نمونه‌گیری کیفی هدفمند با حداکثر تنوع استفاده شد. این روش انتخاب شرکت‌کنندگان را براساس طیف گسترده‌ای از تنوع در موضوع پژوهش ممکن ساخت (Moser & Korstjens, 2018:10) (کنشگران اجتماعی (۵۰٪ زن) دارای مدرک دکتری (۷۲٪) و کارشناسی‌ارشد (۲۷٪) در رشته‌های تخصصی مشاوره و روان‌شناسی (۳۳٪)، علوم تربیتی (۱۶٪)، الهیات (۳۳٪) و علوم اجتماعی (۱۶٪) بودند.

محورهای سؤالات مصاحبه براساس ادبیات نظری یافته‌های علمی پژوهش‌های پیشین و تجربیات و مشاهدات پژوهشگران تدوین شد. سؤالات زیر در مصاحبه با شرکت‌کنندگان مطرح و جواب‌های آن‌ها ضبط و سپس تحلیل شدند.

الف. به نظر شما موانع ازدواج در شرایط کنونی کدام‌اند؟

ب. به نظر شما علت ایجاد این موانع برای ازدواج چیست؟

ج. راهکارهای پیشنهادی شما برای مقابله با این موانع چیست؟

د. به نظر شما فرایند عملیاتی کردن راهکارهای مقابله با موانع ازدواج آسان چیست؟

کفایت نظری پژوهش

براساس تأیید کفایت نظری پژوهش (Taube & Warnaby, 2017:389)، پس از انجام مصاحبه‌ها، مفاهیم استخراج و در قالب دو مضمون اصلی دسته‌بندی شدند. در مطالعات اولیه، گاهی به اضافه شدن چندین مضمون اولیه و پایه منجر می‌شد، اما با افزایش تعداد مصاحبه‌ها، روند این اضافه شدن‌ها به طور تدریجی کاهش یافت تا جایی که از مصاحبه سیزدهم به بعد هیچ مضمون پایه جدیدی استخراج نشد و تنها تعداد محدودی مضمون اولیه جدید به دست آمد. بنابراین، این میزان از تکامل برای طراحی و ترسیم مدل کافی به نظر رسید و کفایت نظری تحقیق تأیید و فرایند نمونه‌گیری متوقف شد.

یافته‌های پژوهش

تحلیل اطلاعات حاصل از مصاحبه، طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA انجام شد. در مرحله کدگذاری باز، در مجموع ۱۴۴ مضمون اولیه در دو طبقه مشکل و راهکار استخراج شد و در مرحله دوم کدگذاری، مفاهیم دسته‌بندی شدند و در قالب یازده مضمون پایه جای گرفتند. سرانجام پس از بررسی و تحلیل داده‌ها و تطابق و

مقایسه آن‌ها با مبانی نظری مضامین پایه به دست آمده ذیل پنج مضمون^۴ قرار گرفتند (جدول ۳).

برای تأمین اعتبار پژوهش از معیارهای چهارگانه (Guba & Lincoln (1985) استفاده شد. این صاحب‌نظران در این رابطه از رعایت چهار معیار شامل باورپذیری^۵، انتقال‌پذیری^۶، اطمینان‌پذیری و تأییدپذیری نام بردند. در این پژوهش جهت تأیید باورپذیری، از دو روش استفاده شد به این منظور در روش اول، بررسی توسط مشارکت‌کنندگان، پس از انجام هر مصاحبه و مکتوب کردن متن آن با فرد مصاحبه‌شونده ارتباط برقرار کرده و علاوه بر متن مصاحبه تحلیل‌های ابتدایی پژوهشگر در اختیار وی قرار داده می‌شد تا از صحت برداشت‌های مصاحبه‌کننده توسط بازخورد مصاحبه‌شونده در این زمینه اطمینان حاصل شود. در روش دوم، تأیید هم‌تایان^۷، با دو تن از همکاران پژوهشگر ارتباط برقرار شد به نحوی که قسمت‌هایی از متن مکتوب مصاحبه‌های انجام شده در اختیار ایشان قرار داده شده و خواسته می‌شد تا کدگذاری آن قسمت‌ها را انجام دهند. در واقع هدف آن بود که از صحت روند کدگذاری مصاحبه‌کننده و نیز عدم سوگیری در تحلیل‌های ابتدایی آگاهی به دست آید. در ارتباط با معیار دوم با عنوان انتقال‌پذیری، روش نمونه‌گیری هدفمند مورد استفاده قرار گرفت به نحوی که ابتدا با یک فرد مصاحبه انجام می‌گرفت و سپس از طریق وی با سایر مصاحبه‌شوندگان ارتباط برقرار کرده و انجام مصاحبه‌ها ادامه می‌یافت.

---

4. Theme

5 . Credibility

6. Transferability

7. Dependability

8. Confirmability

9 . Member checking

1 . Peer review or debriefing 0

در ارتباط با معیار سوم یعنی اطمینان پذیری، از آنجا که (Guba & Lincoln 1985) تصریح می‌کنند که روایی بدون پایایی^۲ و همینطور باورپذیری بدون اطمینان پذیری وجود ندارد؛ اثبات وجود مورد اول موید وجود مورد دوم است. به این معنا که تحقق معیار باورپذیری یک مطالعه، تأیید کننده اطمینان‌پذیری آن مطالعه است. در ارتباط با معیار چهارم یعنی تأییدپذیری، بر اساس نظر (Guba & Lincoln 1985) از یک آزمون تشخیصی استفاده شد. این آزمون می‌تواند منجر به تحقق معیارهای تأییدپذیری و اطمینان‌پذیری به صورت همزمان شود. بر این اساس، قسمت زیادی از متن مصاحبه‌های انجام شده به همراه کدگذاری آن‌ها در اختیار پژوهشگر باتجربه قرار گرفت و وی به بررسی محتوا و صحت فرایند کدگذاری اقدام نمود. نتایج نشان می‌دهد که نظرات کارشناسان در پنج مضمون خلاصه می‌شود که شامل مضامین فردی و خانوادگی؛ سبک زندگی اسلامی؛ اقتصادی - سیاسی؛ مشارکت‌پذیری در امر ازدواج و مضمون متقاعدسازی بود. هر یک از مضامین شامل چند مضمون پایه، دوطبقه (مشکل و راهکار) و مفاهیم متعدد می‌شود که از گویه‌های مصاحبه‌ها با کنشگران و فعالان اجتماعی حیطه ازدواج استخراج شده‌اند. در ادامه جزئیات هر مضمون بررسی می‌شود.

الف. مضمون فردی و خانوادگی شامل مضمون پایه دانش و مهارت (حاوی چهارده مضمون اولیه)، مضمون پایه کژکاری خانواده (حاوی بیست و یک مضمون اولیه) و مضمون پایه عوامل روان‌شناختی - جسمانی (حاوی بیست و یک مضمون اولیه)؛

ب. مضمون سبک زندگی اسلامی شامل مضمون پایه سبک زندگی اسلامی در برابر غربی (حاوی نوزده مضمون اولیه) و مضمون پایه ترویج و توسعه ازدواج آسان و بهنگام (حاوی یازده مضمون اولیه)؛

---

1 .Validity	1
1 . Reliability	2

ج. مضمون اقتصادی و سیاسی شامل مضمون پایه اشتغال و کارآفرینی (حاوی پنج مضمون اولیه)، مضمون پایه وضعیت کژکاری اقتصادی (حاوی ده مضمون اولیه) و مضمون پایه حکمرانی ناکارآمد (حاوی بیست مضمون اولیه)

د. مضمون مشارکت‌پذیری در امر ازدواج شامل مضمون پایه سمن‌ها و ظرفیت جهادی (حاوی پنج مضمون اولیه) و مضمون پایه چالش‌های واسطه‌گری (شامل نه مضمون اولیه)؛

ه. مضمون متقاعدسازی شامل مضمون پایه رسانه سوگیرانه (حاوی نه مضمون اولیه)؛ شبکه‌ی مضامین به دست آمده در پژوهش حاضر در زمینه موانع و راهکارهای ازدواج آسان در پیشینه‌ی پژوهشی به شکل کنونی پیشنهاد نشده بود و علیرغم تطبیق مضامین پایه با پیشینه‌ی پژوهشی، شکل بندی و اولویت‌بندی شبکه مضامین با پیشینه پژوهشی متفاوت بوده که می‌تواند نشانگر روزآمدی اطلاعات بدست آمده و نیازمحوری شرایط خراسان رضوی در پژوهش‌کنونی باشد. برخی یافته‌های مطالعه حاضر با پیشینه پژوهشی متفاوت و جدید بود که از آن جمله می‌توان به مضمون‌های فراگیر مشارکت‌پذیری در امر ازدواج و متقاعدسازی اشاره کرد.

جدول ۳. مضامین اصلی و فرعی استخراج شده از نظرات اساتید و نخبگان در مورد موانع و راهکارهای

ازدواج آسان

مضمون فراگیر	مضمون پایه	طبقه	مضمون اولیه	فراوانی
فردی و خانوادگی	دانش و مهارت	مشکل	فقدان دانش و مهارت‌های روان‌شناختی لازم برای ازدواج	۲
			راهکار	آموزش و تقویت مهارت زندگی
		برگزاری دوره آموزشی خانواده		۱
		برگزاری همایش آموزشی ازدواج		۱
		آموزش اجتماعی خانواده محور اسلامی		۱
		آشناکردن جامعه با سیره اهل‌بیت در مورد ازدواج	۱	

۱	آگاهی‌بخشی برای اصلاح نگرش به ازدواج				
۱	آگاهی‌بخشی برای تصمیم‌گیری درست در مورد ازدواج				
۳	گفتگو مبلغان دینی با خانواده‌ها در مورد ازدواج آسان				
۲	آگاهی‌بخشی از سوی اساتید به دانشجویان				
۱	پرورش مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی در دوران آموزش عمومی				
۱	گفتگو مشاورین با خانواده‌ها در مورد ازدواج آسان				
۱	طراحی بسته مهارت زندگی زناشویی برای ارتقای مسئولیت‌پذیری و وفاداری				
۱	تهیه کتاب از چالش‌ها و مشکلات ازدواج افراد موفق				
۱	سنت‌های غلط خانواده در مورد ازدواج			مشکل	کژکاری خانواده
۴	نگرش‌های ناکارآمد خانواده به ازدواج				
۲	تربیت ناکارآمد در زمینه آمادگی برای ازدواج				
۲	نبود حمایت همه‌جانبه خانواده‌ها از ازدواج فرزندان				
۱	اهمیت‌ندادن خانواده به ازدواج زودهنگام فرزندان				
۲	عدم ترغیب به ازدواج توسط والدین				
۱	وابستگی افراطی خانواده به فرزندان				
۲	تحمیل معیارهای والدین				
۲	مدرک‌گرایی والدین و فرزندان				
۲	اولویت‌دهی به تحصیل تا ازدواج توسط والدین و فرزندان				
۱	ضعف فرهنگ کار و تلاش در خانواده ایرانی				

۲	ضعف فرهنگ مشارکت اقتصادی در خانواده‌های ایرانی		
۱	گرایش خانواده و جوانان به ازدواج با طبقه فرهنگی اقتصادی بالاتر		
۱	عدم شناسایی ویژگی‌های فردی و اجتماعی دختر یا پسر به دلیل اتکا بر ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی خانواده		
۲	گفتگوی خانوادگی در خصوص فلسفه مبنایی ازدواج	راهکار	
۱	ترغیب جوانان به ازدواج توسط خانواده‌ها		
۱	حمایت‌های خانواده از زوجین		
۱	ارتقای کیفیت رابطه اعضای خانواده		
۱	دوره‌های آموزشی اجباری برای بی‌نقص‌گرایی خانواده در ازدواج		
۲	تربیت اقتصادی فرزندان با تأکید بر مهارت‌های اشتغال و کارآفرینی		
۱	آسیب اعتیاد	مشکل	عوامل روان‌شناختی - جسمانی
۴	عدم بلوغ روان‌شناختی کافی برای ازدواج		
۳	ترس از ازدواج در جوانان		
۲	عدم انگیزه دانشجویان برای ازدواج		
۱	عدم اظهار نیاز به ازدواج از سوی جوان		
۱	مشاهده الگوهای ناکارآمد ازدواج		
۲	تصور نادرست از ازدواج به‌عنوان مانع پیشرفت در زندگی		
۲	تصور نادرست در مورد بی‌نیازی از ازدواج در زنان با استقلال اقتصادی		
۲	کاهش مسئولیت‌پذیری جوانان در رابطه با ازدواج		
۱	کاهش اعتماد به جنس مخالف		

۲	اهداف کمال‌گرایانه	راهکار		
۳	بی‌نقص‌گرایی در انتخاب همسر			
۱	توقع غیرمنطقی دختر و پسر			
۲	توقع مالی غیرمنطقی از جوانان از جانب خود و دیگران			
۱	ارزش شدن کنکور بجای ازدواج برای دختران			
۱	عدم توجه به تفاوت‌های فردی، قومی و جسمانی در سن مناسب ازدواج			
۱	انجام تست‌های غربالگری شخصیتی و اعتیادی پیش از ازدواج			
۱	اجرای پژوهش میدانی باهدف بررسی علل تأخیر ازدواج جوانان			
۱	شناسایی تفکرات مانع ازدواج در بین دانشجویان			
۱	شناسایی نقاط قوت و ضعف افراد و اصلاح آن برای کاهش ریسک ازدواج			
۲	طراحی مدل مداخله برای بازسازی باورهای ناکارآمد فرهنگی و اعتقادی	مشکل	سبک زندگی اسلامی در برابر غربی	سبک زندگی اسلامی
۱	اصلاح باورهای شایع نادرست در خصوص بارداری در سنین بالا			
۲	توسعه شهرنشینی و مدرنیته			
۱	دسترس‌پذیری بالا به اطلاعات جهانی در مورد سبک زندگی و ازدواج			
۳	تهاجم نامحسوس فرهنگی و اعتقادی غرب			
۲	تغییر باورهای اعتقادی			
۱	کم‌رنگ‌شدن ارزش‌های اخلاقی			
۱۱	فردگرایی			
۱۶	توقعات و انتظارات نابجا شکل‌گرفته بر اساس سبک زندگی غربی			

۱۲	افزایش فرهنگ تجمل‌گرایی و مصرف‌گرایی		
۱	نگاه مادی‌گرایانه به ازدواج		
۵	هزینه سنگین مراسم و الزامات ازدواج		
۳	چشم و هم‌چشمی در جنبه‌های مختلف ازدواج		
۲	ظاهرینی دختر و پسر		
۱	ضعف در احیای ارزش مادری و فرزندپروری		
۱	نگاه تحقیرآمیز به ازدواج در سنین پایین		
۱	گسترش روابط نامتعارف شرعی و قانونی بین دختر و پسر		
۴	بالارفتن سن ازدواج زنان و مردان به علت مدرک‌گرایی و اشتغال‌گرایی		
۲	ترویج سبک زندگی ایرانی - اسلامی	راهکار	
۱	بیان کارکردهای فردی و اجتماعی ازدواج		
۱	قناعت‌گرایی		
۱	ضعف فرهنگی ترویج مسئولیت‌پذیری ازدواج در جوانان	مشکل	ترویج و توسعه ازدواج آسان و بهنگام
۱	ضعف در احیای ارزش همسرمداری		
۱	کم‌توجهی به هدف اصلی آرامش بخشی ازدواج		
۱	محدودشدن امکان ازدواج برای دختران با افزایش سن		
۱	افزایش سن ازدواج در گروهی از پسران به دلیل تنوع‌طلبی در ارضای نیاز جنسی		
۳	ترویج ازدواج آسان در فضاهای آموزشی و مذهبی	راهکار	
۱	ترویج ازدواج بهنگام باهدف افزایش احتمال فرزندآوری		
۱	ترویج قالب‌های مختلف قانونی و شرعی ازدواج		

۱	ازدواج	ترویج عفاف‌گرایی دختران و پسران قبل از ازدواج			
۱	ازدواج	مداخله فردی - اجتماعی برای رفع ترس از ازدواج			
۲	مشکل	اشتغال ناکارآمد	مشکل	اشتغال و کارآفرینی	اقتصادی و سیاسی
۸	مشکل	فقدان شغل آقا			
۱	راهکار	نگرش ناکارآمد خانواده‌های ایرانی در خصوص کارآفرینی			
۲	راهکار	آموزش و تقویت مهارت اشتغال			
۳	راهکار	لزوم محدودشدن اشتغال دختران			
۸	مشکل	فقدان امنیت و مشکلات اقتصادی	مشکل	کژکاری اقتصادی	
۱	مشکل	ناامیدی نسبت به تأمین معیشت در آینده			
۶	مشکل	نبود پشتیبانی و حمایتگری مالی جهت تأمین هزینه‌های ازدواج و مسکن			
۱۱	مشکل	وضعیت بد اقتصادی دختر و پسر			
۲	مشکل	عدم استقلال اقتصادی پسر			
۱	مشکل	نداشتن جهیزیه			
۱	مشکل	ترجیح زنان مجرد برای استخدام توسط بنگاه‌های اقتصادی			
۳	راهکار	ارائه بسته‌های حمایتی اقتصادی برای شروع زندگی	راهکار		
۱	راهکار	کمک اقتصادی خانواده‌ها به ازدواج فرزندان			
۲	راهکار	ناکارآمدی اقتصاد کشور			
۳	مشکل	فقدان مشوق‌های حمایتی اقتصادی ازدواج از سوی حاکمیت	مشکل	حکمرانی ناکارآمد	
۱	مشکل	بروکراسی اداری بانک برای تسهیلات اقتصادی ازدواج			

۱	تعارض به‌کارگیری زنان در بخش اداری با فرزندآوری و ازدواج	راهکار	
۲	طولانی‌بودن دوره آموزش عمومی		
۵	حمایت حکمرانی از ازدواج آسان باهدف افزایش جمعیت		
۱	یکپارچه‌سازی اجرای برنامه‌های ازدواج		
۱	یکپارچه‌سازی سیاست‌گذاری مالی و بودجه‌ریزی		
۱	پیش‌بینی تحولات اجتماعی و ارائه راهکار برای آن در ازدواج آسان		
۱	متناسب‌سازی قوانین سیاسی‌اجتماعی و آداب رسوم با ازدواج آسان		
۱	افزایش امکان دسترسی به خدمات درمانی فرزندآوری		
۲	شناسایی موانع اختصاصی ازدواج برای هر طبقه اجتماعی		
۱	ارائه تسهیلات مالی - اعتباری در فرایند صاحب‌خانه شدن زوجین جوان		
۱	تهیه مسکن برای زوجین نیازمند توسط دولت		
۲	تأمین مسکن زوجین در سه سال اول		
۲	اتخاذ سیاست‌های ترویج ازدواج آسان، به‌موقع و آگاهانه در دانشگاه		
۱	تخصیص سهمیه کنکور به زوجین		
۱	امتیازدادن به دانشجویان متأهل		
۱	ارائه تسهیلات خاص برای ازدواج در دوران سربازی		
۱	ایجاد سهمیه بیشتر برای پسران در دانشگاه‌ها		

۳	فعالیت ضعیف و نامؤثر سمن‌ها در حیطه ازدواج آسان	مشکل	سمن‌ها و ظرفیت جهادی	مشارکت‌پذیری در امر ازدواج
۴	فرهنگ‌سازی ازدواج آسان و به‌موقع به‌صورت کار جهادی	راهکار		
۱	استفاده از ظرفیت‌های جهادی برای رفع موانع ازدواج			
۳	بهره‌گیری از ظرفیت خیرین برای ترویج ازدواج آسان			
۴	کمبود واسطه‌گر	مشکل	چالش‌های واسطه‌گری	
۳	واسطه‌گری ناکارآمد			
۳	ناشناخته بودن واسطه‌گری			
۱	کم‌رنگ شدن نقش واسطه‌گری خویشاوندی	راهکار		
۱	ساماندهی سامانه ازدواج و همسریابی			
۱	تشکیل شبکه ارتباطی به‌منظور مداخله ازدواج آسان			
۱	شناسایی افراد نیازمند مداخله ازدواج آسان			
۲	معرفی واسطه‌گران			
۱	واسطه‌گری ازدواج برای دختران با سن و تحصیل بالا با حفظ شئون اخلاقی و اجتماعی			
۴	فرهنگ‌سازی نامناسب رسانه	مشکل	رسانه سوگیرانه	متقاعدسازی
۱	کمبود سواد رسانه در دختران و پسران			
۱	تبلیغ به تأخیر انداختن ازدواج توسط رسانه			
۵	فرهنگ‌سازی ازدواج آسان و به‌موقع به‌صورت رسانه‌ای	راهکار		
۴	اتخاذ سیاست‌های رسانه‌ای مؤثر برای ترویج ازدواج آسان			
۴	برگزاری کارزار رسانه‌ای ازدواج			

۲	اصلاح نگرش‌های ناکارآمد در مورد ازدواج توسط رسانه		
۱	استفاده از ظرفیت‌های هنر		
۲	تبلیغ غیرمستقیم ازدواج زودهنگام توسط رسانه		
۱	تهیه فیلم از چالش‌ها و مشکلات ازدواج افراد موفق		

بحث و نتیجه‌گیری

همان طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، هر پنج مضمون فراگیر به چند مضمون پایه و دو طبقه مشکل و راهکار تقسیم شده که هر طبقه مضامین اولیه را در بر می‌گیرد که از مصاحبه با کنشگران و فعالان حیطه ازدواج به دست آمده است.

مضمون فراگیر (الف) به محور فردی و خانوادگی اشاره دارد که شامل سه مضمون پایه از قبیل (۱) مضمون پایه دانش و مهارت، (۲) مضمون پایه کژکاری خانواده و (۳) مضمون پایه عوامل روان‌شناختی - جسمانی است. ویژگی‌های فردی و خانوادگی می‌تواند زمینه‌ساز ازدواج موفق یا ناموفق باشد که با دانش و مهارت‌افزایی در این زمینه می‌توان از بسیار موانع حیطه ازدواج پیشگیری کرده و یا مسایل و مشکلات مربوط به ازدواج و زندگی مشترک را حل نمود. در تبیین مضمون فراگیر فردی و خانوادگی در طبقه مشکل مضمون پایه دانش و مهارت، مضمون اولیه "فقدان دانش و مهارت‌های روان‌شناختی لازم برای ازدواج" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است. همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "گفتگو مبلغان دینی با خانواده‌ها در مورد ازدواج آسان" تعلق گرفته است.

در تبیین مضمون پایه کژکاری خانواده از مضمون فردی و خانوادگی، در طبقه مشکل این مضمون پایه، مضمون اولیه "نگرش‌های ناکارآمد خانواده به ازدواج" با بالاترین میزان فراوانی از

متن مصاحبه استخراج شده است. همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "گفتگوی خانوادگی در خصوص فلسفه مبنایی ازدواج" تعلق گرفته است. در تبیین مضمون پایه عوامل روان‌شناختی و جسمانی از مضمون فراگیر فردی و خانوادگی، در طبقه مشکل این مضمون پایه، مضمون اولیه "عدم بلوغ روان‌شناختی کافی برای ازدواج" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است. همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "طراحی مدل مداخله برای بازسازی باورهای ناکارآمد فرهنگی و اعتقادی" تعلق گرفته است. هم‌خوان با پژوهش کنونی در مورد اهمیت مضمون پایه دانش و مهارت در مضمون فراگیر فردی و خانوادگی، جمشیدیان نائینی، یونسی و قادری (۱۳۹۴) اشاره کرده‌اند که روابط نزدیک اگرچه منبع شادی هستند، اختلال در آن‌ها می‌تواند بسیار استرس‌زا باشد و Tashiro & Frazier (2003) تحول فردی و مهارت‌آموزی را برای ازدواج موفق ضروری می‌دانند. از طرفی، Robitschek (1998) رشد فردی را شامل هشت نوع درگیری فعال در فرایند تغییر شخصی تعریف کرد. (Robitschek et al. (2012، این مفهوم مهارت‌های شناختی، رفتاری، نگرشی و انگیزشی را دربرمی‌گیرد و نشان‌دهنده تمایل فرد به پیشرفت در زندگی است. هم‌سو با یافته‌های کنونی در مورد اهمیت مضمون کژکاری خانواده، ریاحی و خیاطان (۱۳۹۷) دریافتند که شیوه‌های تربیتی والدین، به‌ویژه در خانواده‌های مستبد، می‌تواند باعث دیدگاه منفی دختران به مردان و وسواس پسران در انتخاب همسر شود، که این امر اضطراب ازدواج و تأخیر در تشکیل خانواده را به دنبال دارد و خانواده‌های پرتعارض با تأثیر بر نگرش‌ها و عزت‌نفس، زندگی زناشویی آینده جوانان را تهدید می‌کنند (Hutchinson, 2009) Stone & Weiss, 2014). همچنین، پژوهشگران بر نقش کلیدی خانواده اصلی در موفقیت ازدواج تأکید کردند (Weiss, 2014) و ارتباط مستقیم سلامت خانواده با تمایل به ازدواج را نشان دادند (Muraru & Turliuc, 2012).

هم‌سان با پژوهش کنونی در مورد اهمیت مضمون پایه عوامل روان‌شناختی - جسمانی در مضمون فراگیر فردی - خانوادگی، پژوهش‌های بسیاری در خارج از ایران و داخل ایران نشان داده‌اند که مهم‌ترین ملاک‌های انتخاب همسر عبارت‌اند از جذابیت فیزیکی (Abdullah, Li & David, 2011)، سلامت جسمانی (Maliki, 2009)، وضعیت اقتصادی (Abdullah, Li & David, 2011; Alavi, Alahdad & Shafeq, 2014; 2011) تحصیلات (Maliki, 2009; Onu & Armstrong, 2013) و مذهب (Onu & Armstrong, 2013). در راستای یافته‌های مطالعه پیش‌رو در مورد اهمیت مضمون پایه عوامل روان‌شناختی - جسمانی، در پژوهش‌های مختلف، معیارهای انتخاب همسر در زنان شامل نجابت، پاک‌دامنی، مذهب، تحصیلات، ویژگی‌های خانواده، منابع مالی، شغل، تعهد و مهارت‌های اجتماعی و در مردان شامل ظاهر فیزیکی، نجابت، تحصیلات، مذهب و خانه‌داری گزارش شده‌اند (حسینی، محمدی، یغمایی، علوی مجد، ۱۳۸۴). میان دانشجویان نیز تفاهم، اخلاق و وفاداری اهمیت دارد (حیدری، جعفری، افضل‌محمدپور و محمودی، ۱۳۸۷). از سوی دیگر، پژوهشگران نشان دادند که ضعف ساختاری خانواده و اعتیاد، با اختلال در ازدواج و افزایش عود مصرف مرتبط است و نقش خانواده در درمان این اختلالات حیاتی است (مهدی‌زاده، سلیمانی و فتحی‌آشتیانی، ۱۳۹۳).

مضمون فراگیر (ب) به سبک زندگی اسلامی اشاره دارد که متشکل از دو مضمون پایه است. (۱) مضمون پایه سبک زندگی اسلامی در برابر غربی و (۲) مضمون پایه ترویج و توسعه ازدواج آسان و بهنگام. سبک زندگی اسلامی ناظر بر مجموعه‌ای از اصول برگرفته از قرآن و سیره اهل‌بیت (ع) است که زندگی فردی، اجتماعی و خانوادگی مسلمانان را سامان می‌دهد تا آنان به حیات طیبه دست یابند. این سبک شامل عبادت، تقوا، مدیریت زمان، کار، علم‌آموزی و توجه به سلامت بوده و بر نیت الهی و باورهای دینی استوار است (قطبی، هادوی و رهنما، ۱۳۹۳؛ کاویانی، ۱۳۹۴). در روابط خانوادگی، به مفاهیمی چون محبت، کرامت، مسئولیت‌پذیری و سلامت روان

تأکید می‌شود (فقیهی، ۱۳۹۲). ازدواج نیز با ابعاد فرهنگی، اجتماعی و دینی در ارتباط است و شناخت و درک متقابل، لازمه پایداری آن است (مسعودی‌نیا و طالبی، ۱۳۹۴).

در پژوهش حاضر، در تبیین مضمون فراگیر سبک زندگی اسلامی در طبقه مشکل مضمون پایه سبک زندگی اسلامی در برابر غربی، مضمون اولیه "توقعات و انتظارات نابجای شکل‌گرفته بر اساس سبک زندگی غربی" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است. همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "ترویج سبک زندگی ایرانی - اسلامی" تعلق گرفته است.

در تبیین مضمون پایه ترویج و توسعه ازدواج آسان و بهنگام از مضمون فراگیر سبک زندگی اسلامی، در طبقه مشکل این مضمون پایه، مضمون اولیه "ضعف فرهنگی ترویج مسئولیت‌پذیری ازدواج در جوانان" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است. همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "ترویج ازدواج آسان در فضای آموزشی و مذهبی" تعلق گرفته است.

مطابق با نتایج پژوهش حاضر در زمینه اهمیت مبانی سبک زندگی اسلامی در مقایسه با سبک زندگی غربی، نتایج پژوهش کاوه فیروز و صارم (۱۳۹۶) نشان می‌دهد مصرف‌گرایی برخاسته از سبک زندگی غربی با نگرش منفی به ازدواج مرتبط است و فردگرایی و گسترش ارتباطات اجتماعی نیز به تغییر نظام‌های ارزشی و نگرش به ازدواج انجامیده‌اند. مضمون فراگیر (ج) به محور اقتصادی - سیاسی اشاره دارد که شامل سه مضمون پایه است. (۱) مضمون پایه اشتغال و کارآفرینی، (۲) مضمون پایه کژکاری اقتصادی و (۳) مضمون پایه حکمرانی ناکارآمد است.

پژوهش‌ها نشان می‌دهد، مسائل اقتصادی و سیاسی تحت تأثیر نظام حکمرانی هر جامعه‌اند که باید بر پایه فرهنگ بومی تعریف شود، اما هدف اصلی، تحقق رفاه عمومی است (محمودی، حبیبی و جمراسی، ۱۴۰۱). نهاد خانواده نیازمند حمایت ساختاری از سوی حکومت است تا شکوفا شود.

از منظر اسلام، ازدواج عبادتی واجب است و پیامبر اسلام (ص) بر آن تأکید کرده‌اند (انصاریان، ۱۳۷۹). از طرفی، در نظام اسلامی، تسهیل ازدواج وظیفه حاکمیت است، چون خانواده بنیان جامعه است (علمدار، ۱۳۸۶). همچنین، اشتغال، به‌ویژه برای مردان، عامل اصلی در تحقق ازدواج است و بیکاری آن را به تأخیر می‌اندازد (صادقی و گوهری، ۱۳۹۶).

در تبیین مضمون فراگیر اقتصادی و سیاسی در طبقه مشکل مضمون پایه اشتغال و کارآفرینی، مضمون اولیه "فقدان شغل آقا" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است. همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "لزوم محدود شدن اشتغال دختران" تعلق گرفته است. علاوه بر آن، در طبقه راهکار مضمون پایه اشتغال و کارآفرینی مضمون اولیه "آموزش و تقویت مهارت اشتغال" نیز به دست آمده است. همسو با پژوهش حاضر، بر اساس مطالعه صادقی و گوهری (۱۳۹۶)، بیکاری و ناامنی شغلی با افزایش چشمگیر احتمال تجردماندگی و تأخیر در ازدواج مرتبط‌اند. عوامل مؤثر شامل هویت شغلی، تجمل‌گرایی، ره‌اشدگی، ناامنی شغلی و تأخیر در تصمیم‌گیری هستند.

در تبیین مضمون پایه کژکاری اقتصادی از مضمون فراگیر اقتصادی و سیاسی، در طبقه مشکل این مضمون پایه، مضمون اولیه "وضعیت بد اقتصادی دختر و پسر" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "ارائه بسته‌های حمایتی اقتصادی برای شروع زندگی" تعلق گرفته است. همسو با این یافته‌ها، فزونی و کاشیان (۱۴۰۲) نشان دادند که متغیرهای اقتصادی نظیر بیکاری، نابرابری و رشد کرایه مسکن تأثیر منفی، و درآمد سرانه، شهرنشینی و مشارکت اقتصادی زنان تأثیر مثبتی بر ازدواج دارند. علمدار (۱۳۸۶) نیز کمبود مالی را مانع اصلی ازدواج دانسته و بر حمایت دولتی با وام‌های کم‌بهره تأکید کرده است.

در تبیین مضمون پایه حکمرانی ناکارآمد از مضمون فراگیر اقتصادی و سیاسی، در طبقه مشکل این مضمون پایه، مضمون اولیه "فقدان مشوق‌های حمایتی اقتصادی ازدواج از سوی حاکمیت" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است. همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "حمایت حکمرانی از ازدواج آسان باهدف افزایش جمعیت" تعلق گرفته است. در راستای نتایج مطالعه کنونی، علمدار (۱۳۸۶) معتقد است علی‌رغم سیاست‌گذاری‌ها و همایش‌های مختلف، حمایت‌های حاکمیتی در حوزه ازدواج جوانان ناکارآمد بوده و نبود نهاد نظارتی و اجرای ناقص سیاست‌ها، از عوامل اصلی این ناکامی است.

مضمون فراگیر (د) به مشارکت‌پذیری در امر ازدواج اشاره دارد که متشکل از دو مضمون پایه است؛ (۱) مضمون پایه سمن‌ها و ظرفیت جهادی و (۲) مضمون پایه چالش‌های واسطه‌گری. اقدامات تسهیلگرانه مثل واسطه‌گری ازدواج با محوریت خانواده و در چارچوب فرهنگ بومی می‌تواند نقش مؤثری در تشویق جوانان به ازدواج ایفا کند؛ این واسطه‌گری توسط افراد حقیقی یا نهادهایی چون سمن‌ها، مساجد و دانشگاه‌ها انجام می‌شود. مثلاً، سامانه‌ی هوشمند «همرسان» که از سال ۱۴۰۰ توسط ستاد ازدواج دانشگاهیان راه‌اندازی شده، با ارائه خدمات مشاوره‌ای، آموزشی و بانک اطلاعاتی، فرآیند انتخاب همسر مناسب برای دانشجویان را تسهیل می‌کند (سامانه ازدواج دانشجویی هم‌رسان، ۱۴۰۳).

در تبیین مضمون فراگیر مشارکت‌پذیری در امر ازدواج، در طبقه مشکل مضمون پایه سمن‌ها و ظرفیت جهادی، مضمون اولیه "فعالیت ضعیف و نامؤثر سمن‌ها در حیطه ازدواج آسان" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "فرهنگ‌سازی ازدواج آسان و به‌موقع به‌صورت کار جهادی" تعلق گرفته است. در تبیین مضمون پایه چالش‌های واسطه‌گری از مضمون فراگیر مشارکت‌پذیری در امر ازدواج، در طبقه مشکل این مضمون پایه، مضمون اولیه "کمبود واسطه‌گر" با بالاترین

میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "معرفی واسطه‌گران" تعلق گرفته است.

مضمون فراگیر (ه) به متقاعدسازی اشاره دارد که متشکل از مضمون پایه رسانه سوگیرانه است. رسانه‌ها، به‌ویژه رسانه‌های اجتماعی و اینترنت، علاوه بر محتوایشان، از طریق ساختار و ویژگی‌هایشان تأثیر عمیقی بر عادات فکری، رفتاری و عاطفی افراد دارند. با ظهور این فناوری‌ها، احساساتی چون عشق در فضای مجازی جایگاهی نو یافته‌اند. در روابط پیش از ازدواج دختران و پسران نیز، سبک‌های جدیدی شکل گرفته که با روابط سنتی تفاوت‌های اساسی دارد. این تحولات، مرزهای سنت و مدرنیته را در جامعه کمرنگ کرده‌اند (عباسی شوازی و دل‌آور، ۱۳۹۸). در تبیین مضمون فراگیر متقاعدسازی در طبقه مشکل مضمون پایه رسانه سوگیرانه، مضمون اولیه "فرهنگ‌سازی نامناسب رسانه" با بالاترین میزان فراوانی از متن مصاحبه استخراج شده است. همچنین، در طبقه راهکار این مضمون پایه بالاترین فراوانی به مضمون اولیه "فرهنگ‌سازی ازدواج آسان و به‌موقع به‌صورت رسانه‌ای" تعلق گرفته است.

پژوهشگران نشان دادند که رسانه‌های اجتماعی به‌ویژه خارجی، عشق سیال (عشقی با تعهد کم و صمیمیت سطحی) را تقویت می‌کنند، در حالی که رسانه‌های داخلی چنین تأثیری ندارند (کنعانی و محمدزاده، ۱۳۹۵) و برنامه‌های دوست‌یابی دیجیتال نگرش منفی به ازدواج و صمیمیت را افزایش می‌دهند. این پژوهش‌ها تأکید می‌کنند که عشق سیال می‌تواند به وابستگی بدون تعهد و شکست عاطفی منجر شود و نگرش جوانان به ازدواج را تحت تأثیر قرار دهد. برخلاف برنامه‌های دوست‌یابی، فرایندهای واسطه‌گری مجازی در فضای کنترل‌شده و هدفمند با هدف تحکیم ازدواج انجام می‌شوند. پژوهش حاضر نیز بر ضرورت تولید محتوای رسانه‌ای منطبق با سبک زندگی اسلامی تأکید دارد (Gerber, Hobbs & Owen, 2017)

در مجموع کنشگران ازدواج که در پژوهش حاضر شرکت کردند بر مضامین پنج‌گانه (الف)، فردی و خانوادگی (ب)، سبک زندگی اسلامی (ج)، اقتصادی و سیاسی (د)، مشارکت‌پذیری در امر ازدواج و (ه)، متقاعدسازی تأکید کردند. از بین مجموعه عواملی که وجود دارد متخصصان بر این پنج مضمون فراگیر به‌عنوان عوامل مؤثر در بحث ازدواج تأکید کردند و موانع و راهکارهای موجود در هر مضمون فراگیر را برشمردند. بحران ازدواج در ایران نیازمند همکاری نهادهای خانواده، مردمی، حاکمیتی و رسانه‌ها در برنامه‌ای جامع است؛ رسانه‌ها با تولید محتوای همسو با سبک زندگی اسلامی و توجه به تأثیر شرایط اقتصادی سیاسی بر ازدواج، نقش کلیدی دارند.

قدردانی

این مطالعه بدون دریافت حمایت مالی و با حمایت معنوی مجمع عالی بسیجیان استان خراسان رضوی و سازمان بسیج جامعه زنان خراسان رضوی و پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد انجام شده است. نویسندگان از کنشگران اجتماعی مشارکت‌کننده در پژوهش کمال تشکر را دارند.

منابع

- انصاریان، حسین. (۱۳۷۹). *نظام خانواده در اسلام*. قم: نشر ام‌ابیهها.
- جمشیدیان نائینی، یاسمن، یونسی، فلورا، قادری، زهرا. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مهارت‌های پیش از ازدواج بر رشد فردی دختران مجرد. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی (فرهنگ مشاوره)*، ۶ (۲۳)، ۱۲۱-۱۳۸.
- حسینی، میمنت، محمدی، مریم، یغمایی، فریده، علوی مجد، حمید. (۱۳۸۴). بررسی اولویت معیارهای انتخاب همسر زوجین در شرف ازدواج شهر تهران. *دوماهنامه پژوهنده*، ۱۲ (۶)، ۵۰۵-۵۱۲.
- حیدری، جبار، جعفری، هدایت، افضل، محمدعلی، محمدپور تهمتن، رضاعلی، محمودی عالمی، قهرمان. (۱۳۸۷). معیارهای ازدواج از دید دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران. *مجله پژوهش پرستاری*، ۳ (۱۰)، ۵۳-۶۰.
- خلجی نیا، زهره، عباسی، محمد، خاکی، ایمانه. (۱۳۹۷). تجربه زیسته ازدواج دانشجویی: مطالعه پدیدشناسی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی قم*، ۱۲ (۵)، ۷۹-۸۹.
- رحمانی پور، ریحانه. (۱۴۰۱). *عوامل تأثیرگذار بر افزایش سن ازدواج جوانان*. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ریاحی، مهشید، خیاطان، فلور. (۱۳۹۷). رابطه بین نگرش به والدین، اعتماد در روابط بین فردی و نگرش به ارتباط قبل از ازدواج با رغبت به ازدواج در جوانان مجرد شهر اصفهان. *مطالعات زن و خانواده*، ۶ (۱)، ۶۹-۹۲.
- سالنامه آماری. (۱۴۰۱). فصل سوم: جمعیت کل کشور. برگرفته از سامانه مرکز آمار ایران: سالنامه آماری، برگرفته از سایت در تاریخ ۱۴۰۴، ۶، ۶: ۱۴۰۴.
- (<https://amar.org.ir/salnamehamari/agentType/ViewSearch/CustomFieldIDs/65/SearchValues/1401/PropertyTypeID/615>)
- سامانه ازدواج دانشجویی هم‌مرسان (۱۴۰۳). برگرفته از سایت در تاریخ ۱۴۰۴، ۶، ۶: ۱۴۰۴.

- (<https://hamresaan.ir/%D8%AF%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-%D9%85%D8%A7>)
 صادقی فسایی، سهیلا، بنی جمالی، سیدمحسن. (۱۳۹۸). جوانان، خانواده و مدیریت ازدواج. *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۸ (۴۴)، ۱-۳۴.
- صادقی، رسول، شکفته گوهری، محمد. (۱۳۹۶). مطالعه پیامدهای بیکاری بر تأخیر در ازدواج جوانان در شهر تهران. *برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۸ (۳۰)، ۱۴۲-۱۷۵.
- طیبی نیا، موسی. (۱۳۹۳). میزان تمایل جوانان به ازدواج و شناسایی موانع و مشکلات آن. *جامعه شناسی مطالعات جوانان*، ۵ (۱۶)، ۶۳-۸۶.
- عباسی شوازی، محمدتقی، دل آور، مریم. (۱۳۹۸). رسانه ها، عشق و ازدواج؛ مطالعه رابطه رسانه های اجتماعی و جمعی با عشق سیال و نگرش به ازدواج. *تحقیقات فرهنگی ایران*، ۱۲ (۴۸)، ۵۱-۷۴.
- علایی بوسجین، محسن. (۱۴۰۰). توسعه راهکارهای جامعه شناختی رفع موانع و مشکلات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ازدواج جوانان. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۱۳ (۲)، ۲۳۷-۲۴۷.
- علمدار، فاطمه سادات. (۱۳۸۶). مسئله ازدواج، سیاستها و عملکردهای دولت. *مطالعات راهبردی زنان*، ۹ (۳۵)، ۶۴-۹۹.
- فرشی صبح خیز، فاطمه، نامور، هومن، زارع، زهرا. (۱۳۹۹). تدوین مدل والدگری ازدواج. *مددکاری اجتماعی*، ۹ (۴)، ۴۱-۴۹.
- فروتن، یعقوب. (۱۳۹۷). رویکرد اجتماعی به الگوهای ازدواج در ایران. *نامه انجمن جمعیت شناسی ایران*، ۱۳ (۲۶)، ۹-۳۶.
- فزون، مصطفی، کاشیان، عبدالمحمد. (۱۴۰۲). تحلیلی بر مؤلفه های اقتصادی مؤثر بر میزان ازدواج و طلاق با تأکید بر مشارکت اقتصادی زنان. *پژوهش نامه اسلامی زنان و خانواده*، ۱۱ (۲)، ۵۹-۹۱.

- فقیهی، علی نقی. (۱۳۹۷). *نمودهای سبک زندگی اسلامی در مشاوره زوجین*. پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده، ۶ (۱۱)، ۲۹-۴۷.
- قطبی، ثریا، هادوی، اصغر، رهنما، اکبر، باغانی، فاطمه. (۱۳۹۳). *تحلیل ابعاد و مؤلفه‌های اعتقادی سبک زندگی اسلامی در آموزه‌های رضوی*. نشریه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، ۳ (۱۸)، ۴۳۵-۴۵۰.
- کاوه فیروز، زینب، صارم، اعظم. (۱۳۹۶). *تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش دختران مجرد نسبت به ازدواج (مطالعه شاغلان دانشگاه علوم پزشکی شیراز)*. مسائل اجتماعی ایران (دانشگاه خوارزمی)، ۸ (۱)، ۷۳-۹۵.
- کاوه‌ای سده، سمیه، یوسفی، زهرا، ترکان، هاجر. (۱۴۰۱). *بررسی روش مشاوره ازدواج توسط خبرگان مشاوره ازدواج و استخراج الگوی مشاوره پیش از ازدواج خبره محور*. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۲۳ (۱)، ۲۶-۳۷.
- کاوایانی آرانی، محمد. (۱۳۹۴). *درسنامه سبک زندگی اسلامی*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- کمالپورخوب، ناصر، روزبهانی، محمدرضا. (۱۴۰۳). *مدلسازی چگونگی کنشگری اجتماعی حرفه‌ای معلمان در جامعه با تأکید بر مسئولیت اجتماعی آنان*. فصلنامه توسعه حرفه‌ای معلم، ۹ (۴)، ۷۷-۹۵.
- کنعانی، محمدمین، محمدزاده، حمیده. (۱۳۹۵). *تماس‌های شبکه‌ای و تجربه عشق سیال: مطالعه کیفی دانشجویان دختر دانشگاه گیلان*. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۹ (۱)، ۱۱۵-۱۴۷.
- محمودی، ابوالقاسم، حبیبی، علی، و جمراسی، داوود. (۱۴۰۱). *نقش مشارکت مردم در تحول حکمرانی*. فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی، ۲ (۴)، ۳۱-۴۶.

- مسعودی، حمید، نوغانی دخت بهمنی، محسن، و بهروان، حسین. (۱۳۹۷). مراسم پیشکاری؛ نمود مصرف نمایشی مناسک ازدواج. *مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)*، ۲۰(۷۹)، ۸۷-۱۱۴.
- مسعودی‌نیا، محمد، طالبی، فیروز. (۱۳۹۴). سبک زندگی و فرهنگ ازدواج. پژوهش‌های معنوی. برگرفته از سایت در تاریخ ۱۴۰۴/۰۶/۰۶: <http://pmbo.ir>
- مهدی‌زاده، سیده نجمه، سلیمانی، علی اکبر، فتحی آشتیانی، علی. (۱۳۹۳). اثربخشی زوج‌درمانی رفتاری در بهبود عملکرد ازدواج و کاهش تعارضات زناشویی در بین زوجین دارای عضو معنادار. *روانشناسی بالینی و شخصیت*، ۲۱(۱۰)، ۱۱۷-۱۲۶.
- مهربانی فر، حسین، دژبرد، مهدیه، امامی، کبری. (۱۴۰۰). سنت واسطه‌گری ازدواج؛ از مسئله‌شناسی تا توانمندسازی آموزشی (مورد مطالعه: واسطه‌گری ازدواج در شهر مشهد). *مطالعات زن و خانواده*، ۹(۲)، ۳۳-۹.
- نورانی، مجتبی، رفاهی، ژاله، و قلتاش، عباس. (۱۳۹۲). بی‌رغبتی به ازدواج مشکلی فردی، فرهنگی و یا اقتصادی. تهران: همایش ملی انجمن مشاوره ایران.
- Abdullah, H. S., Li, L. P., & David, A. P. V. (2011). Gender differences in mate selection criteria among Malaysian undergraduate students. *Sarjana*, 26(2), 33-50.
- Alavi, M., Alahdad, R., & Shafeq, S. M. (2014). Mate selection criteria among postgraduate students in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 5075-5080.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. United State of America: Sage Publications.
- Hobbs, M., Owen, S., & Gerber, L. (2017). Liquid love? Dating apps, sex, relationships and the digital transformation of intimacy. *Journal of Sociology*, 53(2), 271-284.

Lincoln, Y. S. (1985). *Naturalistic inquiry* (Vol. 75). United State of America: Sage Publications.

Maliki, A. E. (2009). Determinants of mate selection choice among University students in South-South Zone of Nigeria. *Edo Journal of Counselling*, 2(2), 165-174.

Moser, A.; and Korstjens, I. (2018). Series: Practical Guidance to Qualitative Research. Part 3: Sampling, Data Collection and Analysis. *European Journal of General Practice*, 24(1), 9–18.

Muraru, A., Turliuc, M. (2012). Family-of-origin, romantic attachment and marital adjustment: a path analysis model. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 33,90-94.

Onu, F. O., & Armstrong, M. P. (2013). The ideal man: An investigation into qualities that influences mate selection among female undergraduate students. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 3(1), 80-84.

Robitschek C. (1998). Personal Growth Initiative: The Construct and its Measure. *Measurement and Evaluation in Counselling and Development*, 30, 183-198.

Robitschek, C., Ashton, M. W., Spering, C. C., Geiger, N., Byers, D., Schotts, G. C., & Thoen, M. A. (2012). Development and psychometric evaluation of the Personal Growth Initiative Scale–II. *Journal of counseling psychology*, 59(2), 274.

Stone, M.K. and Hutchinson, R.L. (2009). Familial conflict and attitudes toward marriage. *Journal of Divorce and Remarriage*, 76(1), 54-68.

Tashiro. Ty & Frazier, P. (2003). “I will never be in relationship that again”:personal Growth following romantic relationship breakup. *Personal relationships*, (10), 113-128.

Taube, J., & Warnaby, G. (2017). How brand interaction in pop-up shops influences consumers' perceptions of luxury fashion retailers. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 21(3), 385-399.

Weiss, J. M. (2014). *Marital preparation, experiences, and personal qualities in a qualitative study of individuals in great marriages*. USA: Utah State University.

رویداد پیش‌نشر شده

زود آیند ویدایش نشده

